

УДК 339.91

Стаканов Р. Д.*

МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В РАМКАХ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ЄВРАЗЕС

Стаття присвячена аналізу сучасних міграційних тенденцій та розвитку міграційної політики в Російській Федерації в контексті економічної інтеграції в рамках ЄвразЕС.

Ключові слова: Російська федерація, міжнародна трудова міграція, міграційна політика, ЄвразЕС.

The article analyzes the current migration trends in Russia and the development of migration policy under the economic integration in the EurAsEC.

Key words: Russian Federation, international labor migration, migration policy, EurAsEC.

Статья посвящена анализу современных миграционных тенденций и развитию миграционной политики в Российской Федерации в контексте экономической интеграции в рамках ЕвразЭС.

Ключевые слова: Россия, международная трудовая миграция, миграционная политика, ЕвразЭС.

Актуальність теми дослідження. Питання трудової міграції в Російській Федерації традиційно відіграє вагомий роль, зважаючи на особливості складної демографічної ситуації в країні та відносно більш стабільну економічну ситуацію в порівнянні з іншими країнами регіону. Інтеграція в рамках Євразійського економічного співтовариства (ЄвразЕС)

Аналіз останніх публікацій. Міжнародна трудова міграція, глобальний та регіональні ринки праці, міграційна політика як окремих країн, так і регіональних об'єднань досліджувались рядом українських та зарубіжних науковців, серед яких в першу чергу варто виділити Дж. Борхаса, В. Будкіна, А. Вінтерса, А. Гайдуцького, Р. Доббса, С. Дрінквотера, І. Івахнюка, Е. Лібанову, О.Малиновську, С. Метельова, Д. Рату, А. Румянцева, О. Старка, А. Філіпенка, Дж. Флореса, Р. Чамі.

Постановка проблеми. Метою даної статі є дослідження міграційної динаміки та змін в міграційній політиці в Російській Федерації в контексті її участі в регіональному інтеграційному об'єднанні ЄвразЕС.

Результати дослідження автора. За даними Федеральної міграційної служби (ФМС) Російської Федерації [2] за січень-квітень 2012 року на територію Російської Федерації в'їхало понад 4,8 млн. іноземних громадян, що на більше 9,4%, ніж за аналогічний період 2013 р. (4,4 млн. чол.). Кількість перетинів іноземними громадянами Державного кордону Російської Федерації (РФ) склало 11,6 млн. Виїхало з території Росії понад 3,7

* кандидат економічних наук, доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

млн. іноземних громадян [1]. Переважно, кінцевою метою призначення для мігрантів в Росії виступає Московська область. Переважна більшість іноземних громадян, що в'їжджають на територію Російської Федерації, є громадянами країн СНД, з поза меж СНД до Росії приїжджають до Китаю та Німеччини. Серед загальної кількості громадян, що перетинають кордон РФ, на осіб, які згідно з офіційною інформацією в'їжджають з метою працевлаштування, припадає 13%.

Міграційний притік до Російської Федерації в 2011 р. за даними ОЕСР [4] становив 356 тис. осіб і майже подвоївся у порівнянні з 2010 р., в той час як еміграція з країни залишалась на досить низькому рівні (33,5 тис. осіб). Значною мірою таке значне кількісне збільшення обсягів імміграції було досягнуто завдяки методологічним змінам в оцінці кількості мігрантів починаючи з 2011 р. Федеральна служба державної статистики Російської Федерації включає до складу мігрантів осіб, що зареєстровані в певній місцевості більше 9 місяців на додачу до традиційного способу обліку мігрантів. Більшість міжнародних мігрантів в РФ є тимчасовими мігрантами, обсяги тимчасової трудової міграції в Росії більш ніж втричі перевищують показники постійної міграції [4].

В жовтні 2010 р., згідно даних національного перепису [5], в Росії знаходилось 11,2 мільйони осіб іноземного походження, що на 7% менше показника попереднього перепису населення 2002 р. Більшість осіб іноземного походження на території Росії родом з інших країн колишнього СРСР, серед них на Україну припадає 26%, на Казахстан – 22%. З 2002 по 2010 рр. кількість мігрантів, що походять з країн Центральної Азії зросла, в той час як кількість тих, хто народився в Україні та Білорусі – впала. Кількість іноземних громадян, що постійно проживають на території Росії склала 865 тис. осіб, серед яких 42% - представники країн Центральної Азії. З поза меж СНД найбільшою країною постачальником мігрантів виступає Китай, на який припадає 4% від загальної кількості іммігрантів в РФ [4].

Вагомим чинником, який сприяє переважаючій міграції представників країн СНД до Росії виступає наявність безвізового режиму в цих країнах з РФ. Після лібералізації доступу на ринок праці для громадян країн СНД частка притоку мігрантів з регіону СНД зросла з 77% в 2010 р. до 83% в 2011 р. Третина мігрантів, які мали дозвіл на роботу, відносились до категорії низько кваліфікованих робітників, близько 44% – висококваліфікованих, 4% – менеджерів вищої ланки. Кількість робочих дозволів підпадає під щорічне квотування. З 2011 р. дана квота була встановлена на рівні 1,75 млн. осіб на рік, а також встановлена субквота для тих країн, з якими в Росії встановлений візовий режим на рівні 460 тис. одиниць в 2012 р., 410 тис. – в 2013 р. Окремі категорії висококваліфікованих працівників не підпадають під квотування при в'їзді на території РФ.

У загальній структурі імміграційних потоків, спрямованих на територію Російської Федерації з держав ЄвразЕС спостерігається стабільно високі показники імміграції. У 2011 р. в Російську Федерацію з держав Співтовариства в'їхало 3 млн. осіб, що становить 21,84 % від загального числа іноземних громадян [1]. Водночас, в структурі міграції згідно оцінок ОЕСР [4] характерним є скорочення міграційного притоку до Росії з України та Казахстану при зростанні припливу мігрантів з інших країн Центральної Азії.

Кількість громадян Республіки Білорусь, які в'їхали в Російську Федерацію в 2011 р. збільшилася порівняно з 2010 р. в 2,5 рази до 87 тис. осіб. За цей же період часу до Росії кількість громадян Казахстану, що в'їхала до РФ збільшилося на 11% і складала 1,5 млн. осіб. Кількість громадян Киргизії, що в'їхали в Російську Федерацію в 2011, збільшилося порівняно з 2010 р. меншою мірою ніж в інших країнах ЄвразЕС (+5%) і складала 490 тис. осіб. Виїхало з Росії на 67,3 % більше, ніж роком раніше. У 2011 р. кількість гро-

мадян Таджикистану, які в'їхали в Російську Федерацію, збільшилася порівняно з 2010 р. на 22,6 % до 915,9 тис. осіб [1].

Одночасно з іншими заходами міграційного контролю в Росії запроваджено обов'язкове тестування окремих категорій трудових мігрантів, зокрема працюючих в роздрібній торгівлі та в домашніх домогосподарствах. На кінець 2012 р. робітники з тих країн, що користуються безвізовим режимом при пошуку роботи в комунальних службах, роздрібній торгівлі, а також секторі споживчих послуг повинні були продемонструвати базові мовні навички спілкування російською мовою. Іноземні спеціалісти, що подають заявку на Програму висококваліфікованих спеціалістів, а також громадяни країн (з достатнім рівнем освіти), що використовують російську мову в якості офіційної, не підпадають під дію даного обмеження [4].

В червні 2012 р. указом президента Російської Федерації була затверджена Концепція державної міграційної політики Російської Федерації до 2025 р. [5]. В Концепції визначені цілі, основні напрями та механізми реалізації державної міграційної політики Російської Федерації. В Концепції зазначається вагоме значення міграційних процесів для соціально-економічного та демографічного розвитку Російської Федерації. Міграція розглядається як один з джерел збільшення чисельності населення загалом, а також окремих регіонів, а залучення іноземних робітників пріоритетних кваліфікацій визнається необхідною умовою економічного розвитку країни. В Концепції також зазначається, що створення умов для адаптації і інтеграції мігрантів є важливим елементом державної міграційної політики Російської Федерації.

Російська Федерація, окрім розвитку національного міграційного законодавства, активно розвиває двостороннє співробітництво з країнами Євразійського економічного співтовариства. З жовтня 2006 у м. Уральську укладено Угоду між Урядом Російської Федерації та Урядом Республіки Казахстан про порядок перетину російсько-казахстанського державного кордону жителями прикордонних територій Російської Федерації та Республіки Казахстан, відповідно до статті 5 якого жителі прикордонних територій перетинають кордон у будь-який час доби. 6 березня 1998 укладено Угоду про співробітництво країн СНД у боротьбі з незаконною міграцією, в рамках якої Російська Федерація співпрацює, в тому числі з Таджикистаном, Казахстаном і Киргизією. 4 липня 2007 укладено Угоду між Урядом Російської Федерації і Урядом Республіки Узбекистан про співробітництво у боротьбі з незаконною міграцією. 5 грудня 2008 укладено Угоди між ФМС Росії і Міністерством внутрішніх справ Республіки Білорусь про співробітництво в галузі міграції, а також про взаємодію компетентних органів у сфері міграції прикордонних регіонів у сфері боротьби з нелегальною міграцією. 3 червня 2011 набула чинності Угода між ФМС Росії і Поліцією Республіки Вірменія про співробітництво в боротьбі з незаконною міграцією від 6 грудня 2010 року. 1 січня 2012 набула чинності Угода про співпрацю з протидії нелегальної трудової міграції з трьох держав, укладену 19 листопада 2010 в рамках формування правової бази Єдиного економічного простору Росії, Білорусі і Казахстану в рамках Євразійського економічного співтовариства. Дана Угода передбачає здійснення узгодженої політики та реалізацію заходів з протидії нелегальній міграції, інформаційному обміну з питань про нелегальних мігрантів, а також спільну організацію та проведення оперативно-профілактичних і спеціальних операцій з протидії нелегальній міграції, укладення угод про реадмісію [1].

11 липня 2011 Росією було ратифіковано Угоду про правовий статус трудящих-мігрантів і членів їх сімей від 19 листопада 2010 р. Згідно з Рішенням Міждержавної ради Євразійського економічного співтовариства від 9 грудня 2010 № 65 «Про хід виконання плану дій з формування Єдиного економічного простору Республіки Білорусь, Республіки Ка-

захстан та Російської Федерації» Угода набула чинності з 1 січня 2012 р. Дана Угода визначає правовий статус трудящих-мігрантів і членів їх сімей, а також регулює порядок здійснення трудящими-мігрантами трудової діяльності та питання, пов'язані з їх соціальним захистом. Положеннями Угоди передбачено значне спрощення порядку перебування та здійснення трудової діяльності на території Російської Федерації для трудящих-мігрантів, які є громадянами Республіки Казахстан та Республіки Білорусь, законно перебувають і на законній підставі здійснюють трудову діяльність на території Російської Федерації [3].

Трудова діяльність працівника-мігранта здійснюється ним на території держави працевлаштування відповідно до її законодавства на підставі трудового договору. Для укладення трудового договору мігрант представляє роботодавцю документи, передбачені трудовим законодавством держави працевлаштування, а також документи, що підтверджують законність перебування робітника на території держави працевлаштування [3].

Для мігрантів з країн ЄвразЕС надається ряд пільг:

- діяльність, пов'язана із залученням трудящих-мігрантів, здійснюється роботодавцями Російської Федерації без врахування обмежень щодо захисту національного ринку праці;
- робітники-мігранти не зобов'язані отримувати дозволи на здійснення трудової діяльності на території Російської Федерації;
- робітники-мігранти і члени їх сімей звільнюються від реєстрації (взяття на облік за місцем перебування) в уповноважених органах Російської Федерації протягом 30 днів з дати в'їзду на територію Російської Федерації;
- термін тимчасового перебування трудящого та членів його сім'ї визначається терміном дії трудового договору з роботодавцем;
- у разі дострокового розірвання трудового договору після закінчення 90 днів з дати в'їзду на територію Російської Федерації трудящий-мігрант має право протягом 15 днів укласти новий трудовий договір, у тому числі з іншим роботодавцем у порядку і на умовах, передбачених законодавством Російської Федерації [3].

Незважаючи на економічну кризу, показники трудової міграції до Росії показують висхідну динаміку. Загальна кількість власників робочих дозволів в кінці 2011 р. складала 1,2 млн., що значно перевищувало показник 2010 р. (863 тис.), 900 тис. осіб мали спеціальні ліцензійні картки для роботи в приватних домогосподарствах. Таким чином, загальна кількість робочих дозволів станом на 2011 р. досягла показників докризового 2008 р. [4].

За прикладом ряду економічно розвинених країн світу, що запровадили систему балів при імміграції, аналогічні пропозиції розглядаються на сьогодні і в Російській Федерації, що повинно забезпечити більш ефективне залучення робочої сили з-за кордону, на відміну від діючої на сьогодні квотної системи допуску мігрантів.

Висновки. Незважаючи на те, що за офіційними даними переважною причиною поїздки до Росії визнається приватні цілі, а трудова міграція складає лише 13%, можна стверджувати, що реальні показники імміграції з метою працевлаштування значно перевищують зазначені відносні показники, зважаючи на широко поширені умови тінькової зайнятості в Російській Федерації. В рамках ЄвразЕС динамічно розвивається співробітництво щодо регулювання трудової міграції, що знаходить своє відображення в імплементації положень міждержавних договорів в національному законодавстві Російської Федерації. Варто зазначити, що участь країни в ЄвразЕС не впливає визначальним чином на міграційну динаміку до РФ. Так, якщо частка України на ринку праці РФ ско-

рочується, що могло б бути пояснено відсутністю інтеграції нашої держави до даного інтеграційного об'єднання, то частка мігрантів з Казахстану та Білорусі в РФ не збільшується, натомість зростають обсяги притоку робітників з країн Центральної Азії, які не є учасниками ЄврАзЕС.

Список використаних джерел

1. О миграционной ситуации в государствах-членах ЕврАзЭС и мерах по ее регулированию по итогам 2011 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.evrazes.com/docs/view/597>.
2. Официальный сайт Федеральной миграционной службы России [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fms.gov.ru/index.php>.
3. Порядок оформления разрешения на работу иностранным гражданам, прибывшим в Российскую Федерацию в порядке, не требующем получения визы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.fms.gov.ru/government_services/withoutvisa.
4. International Migration Outlook 2013/ OECD // [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.oecd.org/els/mig/imo2013.htm>.
5. Всероссийская перепись населения / Федеральная служба государственной статистики // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.gks.ru/free_doc/new_site/perepis2010/croc/perepis_itogi1612.htm.